

RIKA GRAVFYND OCH SLAGEN KVARTS I ÅSBO

Arkeologisk undersökning

L2021:1150, L2021:467

Gåcksäter 1:13

Högs socken

Hudiksvalls kommun

Hälsingland

Kerstin Westrin

RIKA GRAVFYND OCH SLAGEN KVARTS I ÅSBO

Arkeologisk undersökning

L2021:1150, L2021:467

Gåcksäter 1:13

Högs socken

Hudiksvalls kommun

Hälsingland

Rapport 2021:24

Kerstin Westrin

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF-format från länsmuseets hemsida www.lansmuseetgavleborg.se

Rapporter, böcker och mycket annat kan du köpa/beställa i länsmuseets butik butik@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg
Södra Strandgatan 20, 802 50 Gävle
www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2021

Omslagsbild: Fynd 401 och 438

Staten har rätt att sprida dokumentationsmaterialet och rapporten enligt CC BY-licens. Lantmäteriverkets kartor omfattas ej av denna licens.

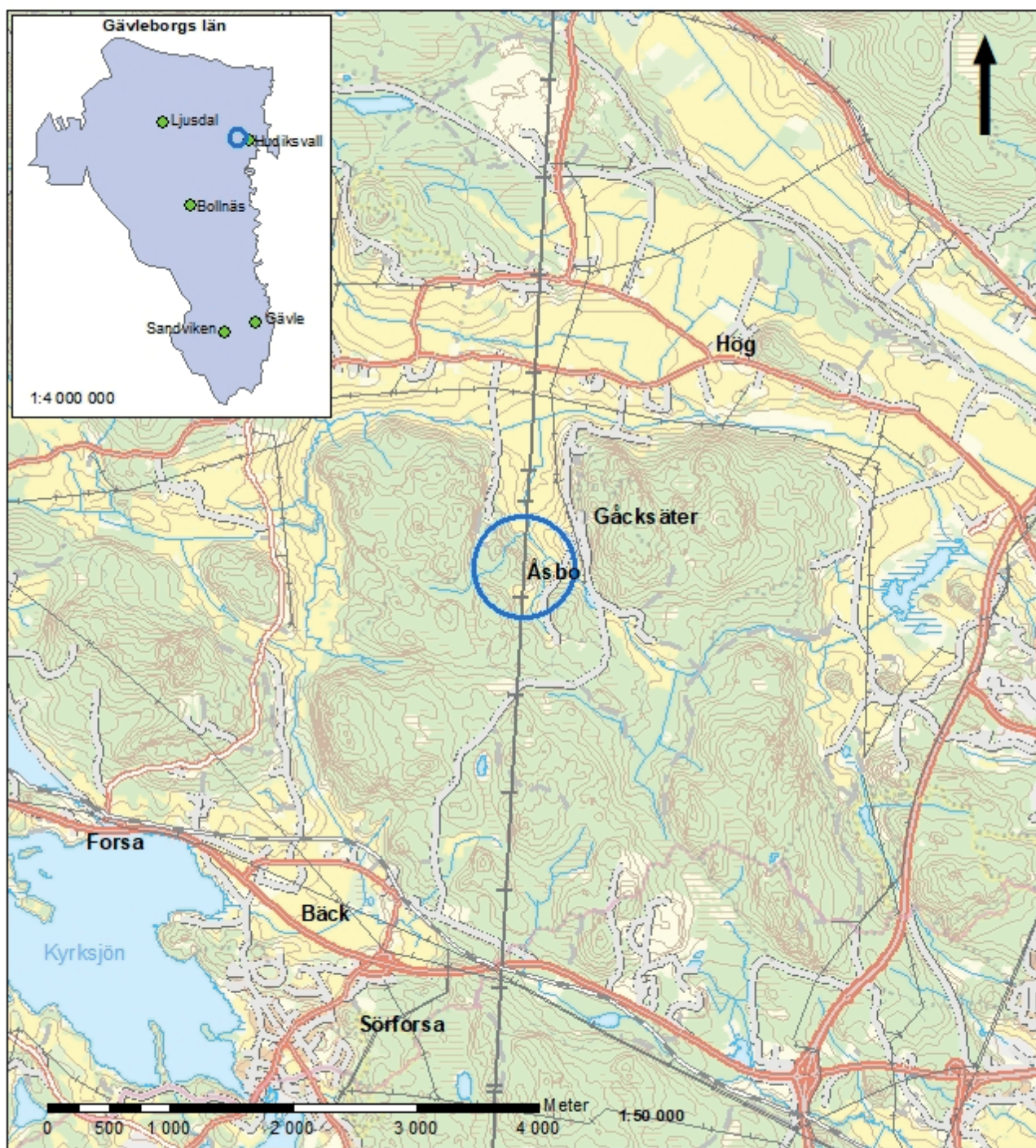
Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande MS2010/01366.

ISSN 0281-3181

Print: Hofors Digitaltryck, 2021

INNEHÅLL

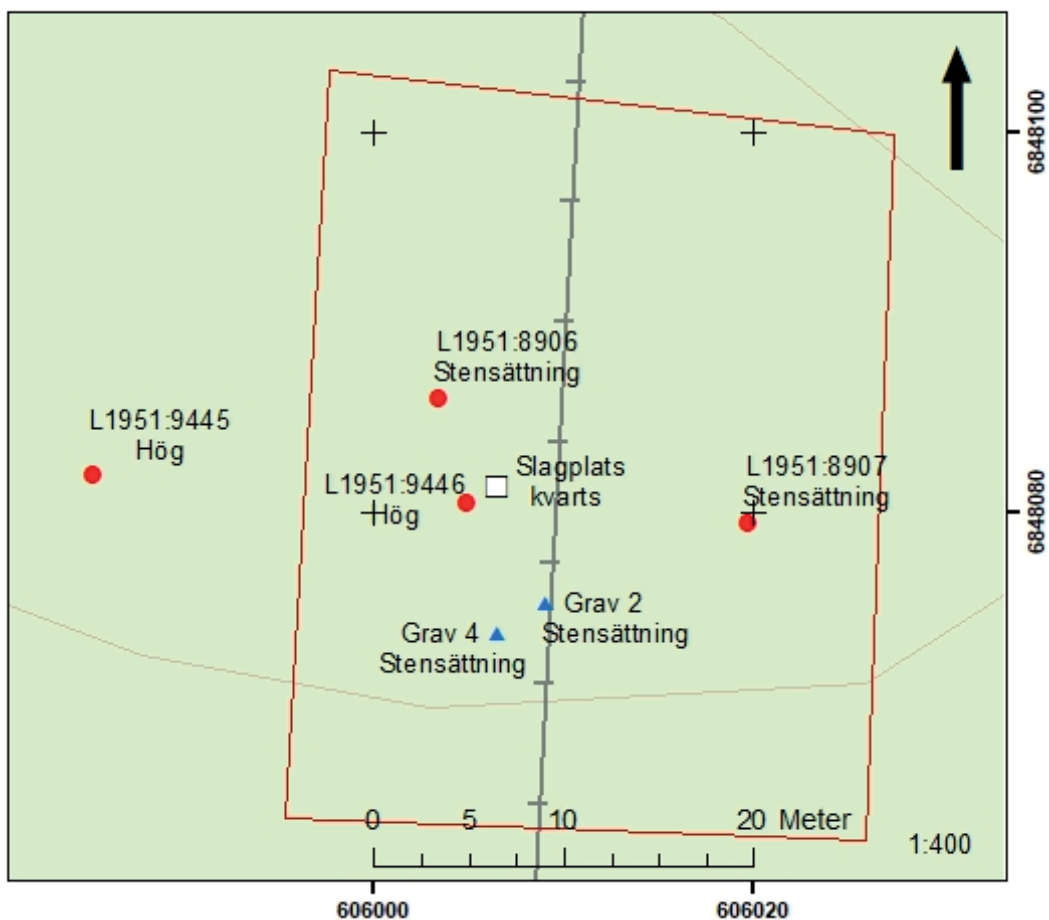
Sammanfattning	5
Inledning	6
Topografi fornlämningsmiljö	6
Järnålder	6
Stenålder	8
Tidigare arkeologiska undersökningar	9
Syfte och målsättning	10
Metod och genomförande	10
Undersökningsresultat	11
Grav 1	13
Grav 2	16
Grav 3	19
Grav 4	23
Stensamling 5	26
Terrassen	26
Stenålder	27
Gravskick och några fynd	28
Analyser	30
Vedartsanalys	30
Datering	30
Osteologisk analys	31
Konservering	31
Slutdiskussion	32
Administrativa uppgifter	33
Referenser	33
Bilaga 1. Anläggningslista	35
Bilaga 2. Lagerbeskrivningar	36
Bilaga 3. Fyndlista	37
Bilaga 4. Vedartsanalys	40
Bilaga 5. Datering	43
Bilaga 6. Osteologisk rapport	47
Bilaga 7. Sektionsritningar	72
Bilaga 8. Konserveringsrapport	74

Figur 1. Utdrag ur fastighetskartan med undersökningsområdets placering markerat med blå cirkel. Den mindre kartan visar undersökningsområdets placering i Gävleborgs län.

SAMMANFATTNING

Länsmuseet Gävleborg har under tre veckor i augusti utfört en arkeologisk undersökning inom fastigheten Gåcksäter 1:13 i Högs socken, Hudiksvalls kommun. Bakgrunden till undersökningen var att Vattenfall Services AB planerade att byta två kraftledningsstolpar med tillhörande stag. Vid en besiktning som utfördes av Länsmuseet Gävleborg i juni år 2020 hade det konstaterats att en stolpe och ett stag stod i en registrerad grav (L1951:9446). I närområdet fanns också gravarna L1951:8906, L1951:8907 och L1951:9445. Tre av dessa fyra gravar kom att ingå i den arkeologiska undersökningen. Ytterligare två gravar framkom när torven tagits bort. De gavs arbetsnamnet grav 2 och grav 4. Av de fem anläggningarna som undersöktes konstaterades att grav L1951:8906 inte vara en grav. Efter framrensning framgick att denna var av en naturlig stensamling. Grav L1951:9446 var till 95 % förstörd av en kraftledningsstolpe, stag och jordkablar. Även grav 2 var störd. I detta fall av en nedgrävning fylld med sopor. I samtliga gravar framkom brända ben. Grav 4 sticker ut och tillhör en av de mer rika undersökta gravarna i Hälsingland. Fynd av metallföremål som reliefspänne i brons och agraffknappar i brons visar på hög status. Utifrån 14C-datering av kol från brandlagren/brandgroparna dateras gravarna till folkvandringstid – tidig vendeltid. En grav har typologiskt daterats till vendeltid. I krönläget direkt norr om grav L1951:9446 framkom bearbetad kvarts inom ett cirka 2×2 meter stort område. I Riksantikvarieämbetets kulturminnesregister (KMR) har de undersökta gravarna samt grav L1951:9445 registrerats som gravfält L2021:1150 med den antikvariska statusen delundersökt. Slagplatsen har registrerats som boplatsslämning övrig, L2021:467, med statusen helt undersökt.

Figur 2. Utdrag ur fastighetskartan med undersökningsområdet rödmarkerat, de registrerade gravarna som röda punkter, de nypåträffade gravarna som blå trianglar och slagplatsen för kvarts som vit kvadrat.

INLEDNING

Länsmuseet Gävleborg har efter beslut av Länsstyrelsen Gävleborg (dnr 431-4923-2020) utfört en arkeologisk undersökning av en cirka 1200 kvadratmeter stor yta inom fastigheten Gåcksäter 1:13. Anledningen till uppdraget var att Vattenfall Services AB planerade att byta två kraftledningsstolpar och stag inom en kraftledningsgata. Vid besiktningen av platsen som utfördes av Länsmuseet Gävleborg och representant för Vattenfall i juni år 2020 konstaterades att en stolpe samt ett stag stod i en grav. Syftet med den arkeologiska undersökningen var att undersöka, dokumentera och ta bort samtliga fornlämningar inom området. Fältarbetet skedde under augusti år 2020 och utfördes av Kerstin Westrin, Maria Björk, Frida Löjdström och Bo Ulfhielm (Sweco).

TOPOGRAFI FORNLÄMNINGSMILJÖ

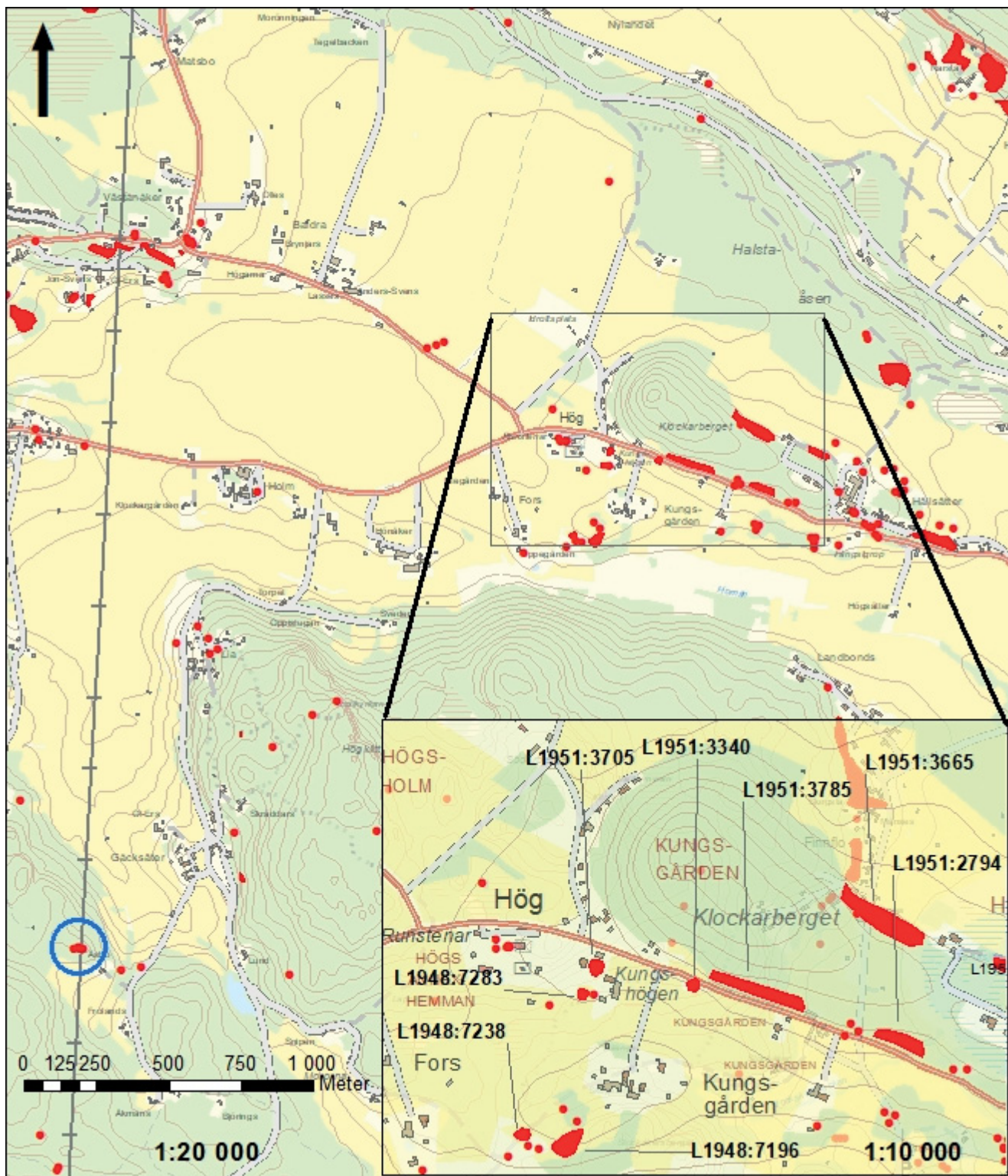
Undersökningsområdet ligger på östra sidan av ett kuperat skogsområde. Marken består av postglacial sand (SGU jordartskarta) och höjden är 65 till 70 meter över havet. Norr om skogsområdet finns ett böljande odlingslandskap. Odlingsmarken går ihop med den uppodlade slätten i dalgången där Hornån rinner i öst-västlig riktning. I dalgången är höjden 25 meter över havet.

Järnålder

Fornlämningsmiljön i dalgången är mycket rik. Här finns ett stort antal både ensamliggande gravar och gravfält registrerade. Vid Högs kyrka finns två storhögar registrerade (L1951:3705 och L1951:2240) och ytterligare en storhög (L1951:2871) ligger intill Hornån. Vid kyrkan finns också två runstenar (L1951:3179, L1951:3544) och tre gravklot (L1951:3180, L1951:3181, L1951:3635). En samlingsplats eller möjlig tingsplats (L1948:7283) finns registrerad öster om kyrkan. Sammantaget visar den rika fornlämningsmiljön att dalgången har haft en betydande järnåldersbygd.

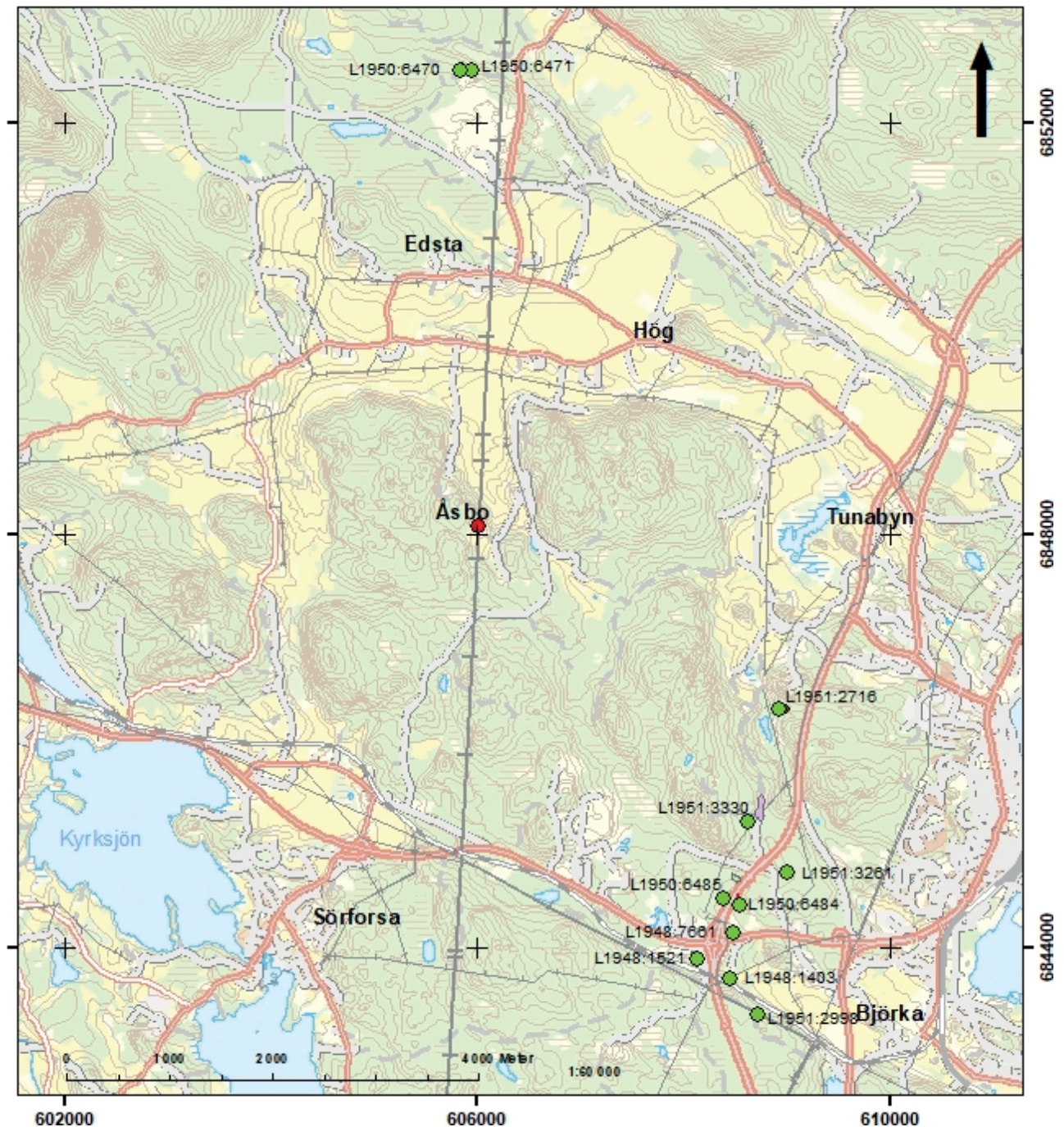
Figur 3. Vy över det böljande jordbrukslandskapet som omger undersökningsområdet. Foto: Kerstin Westrin, från nordost.

Figur 4. Utdrag ur fastighetskartan med undersökningsområdet markerat med blå cirkel och de i KMR registrerade lämningarna rödmarkerade. Förstorat kartutsnitt visar den rika fornlämningsmiljön runt Högs kyrka med lämningsnumren utsatta på gravhög (L1951:3340, L1951:3705), gravfält (1951:2794, L1951:3785), grav- och boplatsoområde (L1951:3665), boplatsoområde (L1948:7196, L1948:7238) samt samlingsplatsen (L1948:7283).

Stenålder

Då det påträffades slagen kvarts vid undersökningen, redovisas här registrerade boplatser efter sökning i KMR: Geografiskt område /Hälsingland. Lämningstyp/ boplatser. Egenskap-Fyndmaterial/kvarts. Urvalet har sedan gjorts i socknarna Hög och Hälsingtuna. För mer detaljerad information om de enskilda boplatserna se figur 6.

Figur 5. Utsnitt ur fastighetskartan med de registrerade boplatser som redovisas i tabellen (figur 6).

L nr	Skärvsten	Kvarts	Keramik	Flinta	B ben	Bergart	m.ö.h	Undersökt	Undersökt
L1951:2998	x	x		x	x	x	50	del	Björck 2005
L1948:1403	x	x		x			30		
L1948:1521	x	x	x/klining				30		
L1948:7661	x	x		x	x	x	50	del	Blennå 2016
L1950:6884	x	x	x	x	x	x	43	del	Björck 2005
L1950:6485	x	x	x	x	x	x	50	del	Björck 2005
L1951:3261		x					55	del	Björck 2005
L1951:3330	x	x				x	60		
L1951:2716	x	x				x	50		
L1950:6570	x	x					55		
L1950:6471	x	x					55		

Figur 6. Tabell över stenåldersboplatser markerade i figur 5.

TIDIGARE ARKEOLOGISKA UNDERSÖKNINGAR

Vintern år 2020 och våren år 2021, då denna rapport författades, rådde restriktioner på grund av rådande pandemi. Detta innebar bland annat att fysiska besök av arkiv och bibliotek inte var möjliga. Till följd av detta har följande stycke baserats på tillgängligt digitalt material så som KMR och arkeologiska rapporter. Detta kapitel berör endast arkeologiska insatser gällande järnålder.

Två storhögar, Kungshögen, L1951:3705 och den så kallade Tegelhögen, L1951:2871 undersöktes båda under 1900-talet. I kungshögen fanns fyra begravningar där primärgravnen utgjordes av en skelettgrav med viss vapenutrustning, såsom sköld, ett spjut och en kniv. Skelettgravnen dateras typologiskt till 200-talet e. Kr. I Tegelhögen fanns en gravlagd kremerad kvinna med ett rikt gravgods, bland annat en glashägare och smycken. Ben från den gravlagda kvinnan har daterats till 130–330 e. Kr. (Blennå & Eriksson 2016, KMR).

Under åren 2011 och 2012 utförde Länsmuseumet Gävleborg forskningsundersökningar i områden runt Högs kyrka. Omkring 25 meter öster om gravhögen L1951:3552 påträffades i en åkerkil en stor stenkrets. Denna bestod av 0,5–2,5 meter stora stenblock. Mellan blocken och i ytan innanför blocken fanns rödockra. Stenkretsen tolkades vara den tingsplats som enligt medeltida brev funnits i Hög (Blennå & Eriksson 2016). Öster och nordväst om tegelhögen, L1951:2871, grävdes schakt i åkermarken och på båda ytorna framkom boplatsslämningar. På den ena ytan framkom stolphålen efter två hus som daterats till 250–415 e. Kr och 340–530 e. Kr. På den andra ytan framkom härदार och två troliga grophus. Ett grophus daterades till förromersk järnålder (Blennå & Eriksson 2016).

Vid Björka i Hälsingtuna socken undersöktes ett grav- och boplatssområde i början av 1980-talet. Platsen ligger cirka 8 kilometer sydöst om Hög. Bland annat undersöktes ett 15-tal gravar som daterades till folkvandringstid – vikingatid (Ekman 1996).

Figur 7. Den övre delen av ett reliefspänne som påträffades i en av de undersökta gravarna vid den så kallade Björkaboplatsen. Spännet är i brons och har varit förgyllt. I de tre fördjupningarna har det suttit granater.

SHM inventarienummer: 34566

SYFTE OCH MÅLSÄTTNING

Syftet med den arkeologiska undersökningen var

- att med ett vetenskapligt arbetssätt undersöka, dokumentera och ta bort samtliga fornlämningar inom undersökningsområdet.
- att dokumentera gravarnas uppbyggnad såväl överbyggnad som eventuella inre konstruktioner.
- att datera gravarna samt genom osteologisk analys av ben från de gravlagda bestämma antal individer per grav samt om det var möjligt könsbestämma de gravlagda.

METOD OCH GENOMFÖRANDE

Undersökningen inleddes med att växtlagret togs bort inom hela undersökningsområdet med maskin. När all torv var borttagen handrensades gravarna med skärlev. Materialet från gravarna torrsållades i såll med fyra millimeters maskstorlek.

Samtliga lämningar mättes in med RTK-GPS och fotodokumenterades.

Konstruktionsdetaljer, lager, brandgropar, fynd och kolprov mättes in som enskilda objekt. I rapporten har följande ID-beteckningar angivits: De olika lagren och fyllningar har fått **L**, nedgrävningar (brandgrop) har fått **A**, fynd har fått **F** och kolproven har fått **PK**.

Samtliga gravar undersöktes med profilgrävning. Detta innebar att halva anläggningen undersöktes och profilen dokumenterades med en profilritning. Därefter undersöks den kvarvarande halvan. Efter avslutad undersökning återfylldes undersökningsytan.

Figur 8. Undersökningsområdet före avbaning. Anläggningarna markerade med röd cirkel. Foto: Maria Björck, från sydsydväst. Spridningstillstånd LM2121/028211.

UNDERSÖKNINGSRESULTAT

Figur 9. Undersökningsområdet efter avbaning och handrensning. Två gravar har markerats med röd cirkel och en stensamling med gul cirkel. Under presenningen gömmer sig två till gravar. Foto: Maria Björck, från norr. Spridningstillstånd LM2021/028211.

Vid undersökningen konstaterades att den registrerade stensättningen L1951:8906 vara en naturlig samling moränsten. I grav L1951:9446 stod ledningsstolpen något asymmetriskt mot nordöst. Graven såg till stora delar intakt ut. Stensättning L1951:8907 tolkades vara intakt, men låg cirka 6 meter längre sydsydväst om den registrerade punkten i KMR.

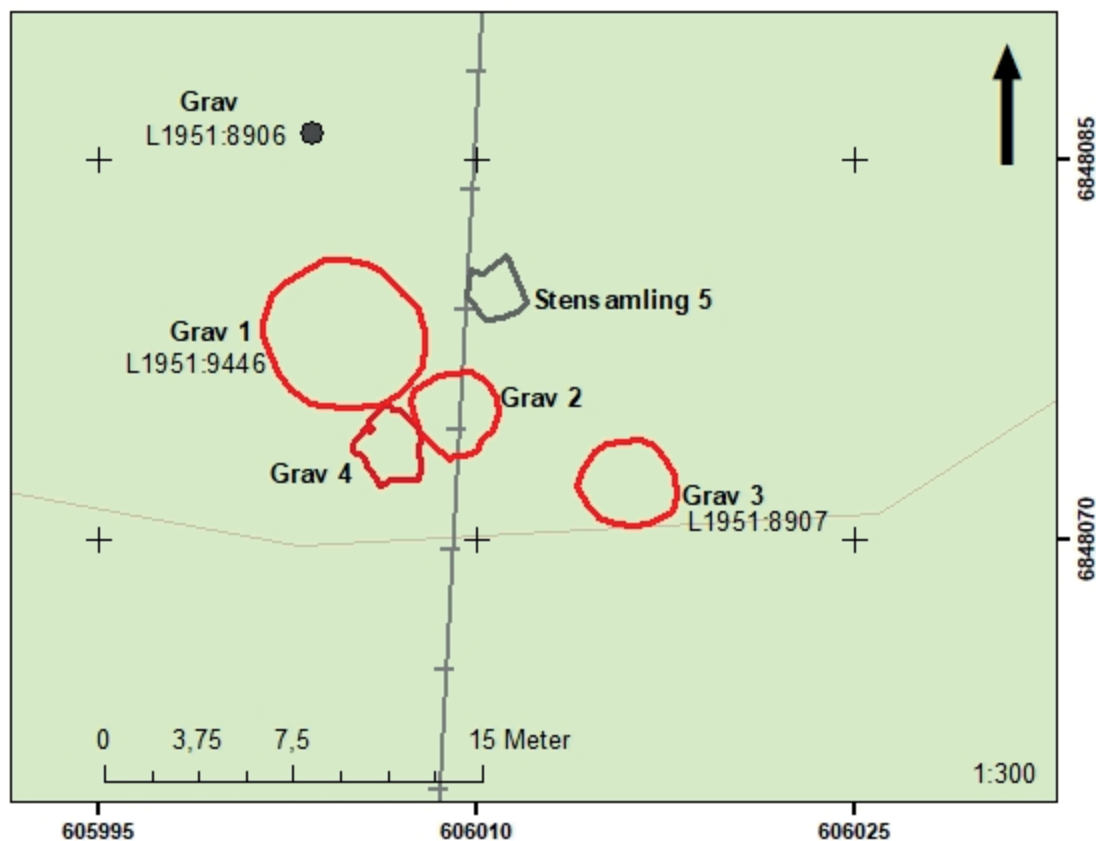

Figur 10. L1950:8906 efter framrensning och som då kunde konstateras inte utgöra en grav. Foto: Maria Björck.

Bara en meter väster och söder om grav L1951:9446 framkom två oregistrerade gravar. Båda tolkades vara stensättningar. Vid inmätningarna och dokumentationen fick gravarna arbetsidentitet 1 till 5.

I undersökningsområdets södra del fanns tre, fyra terrasser. Terrasserna tolkades kunna vara husterrasser. Den högst belägna terrassen ingick i undersökningsområdet.

Gravarna undersöktes i ordningen grav 1, grav 3, grav 2 och sist grav 4.

Figur 11. Utsnitt ur fastighetskartan med de undersökta anläggningarna rödmarkerade och arbetsidentitets numren utsatta.

Grav 1

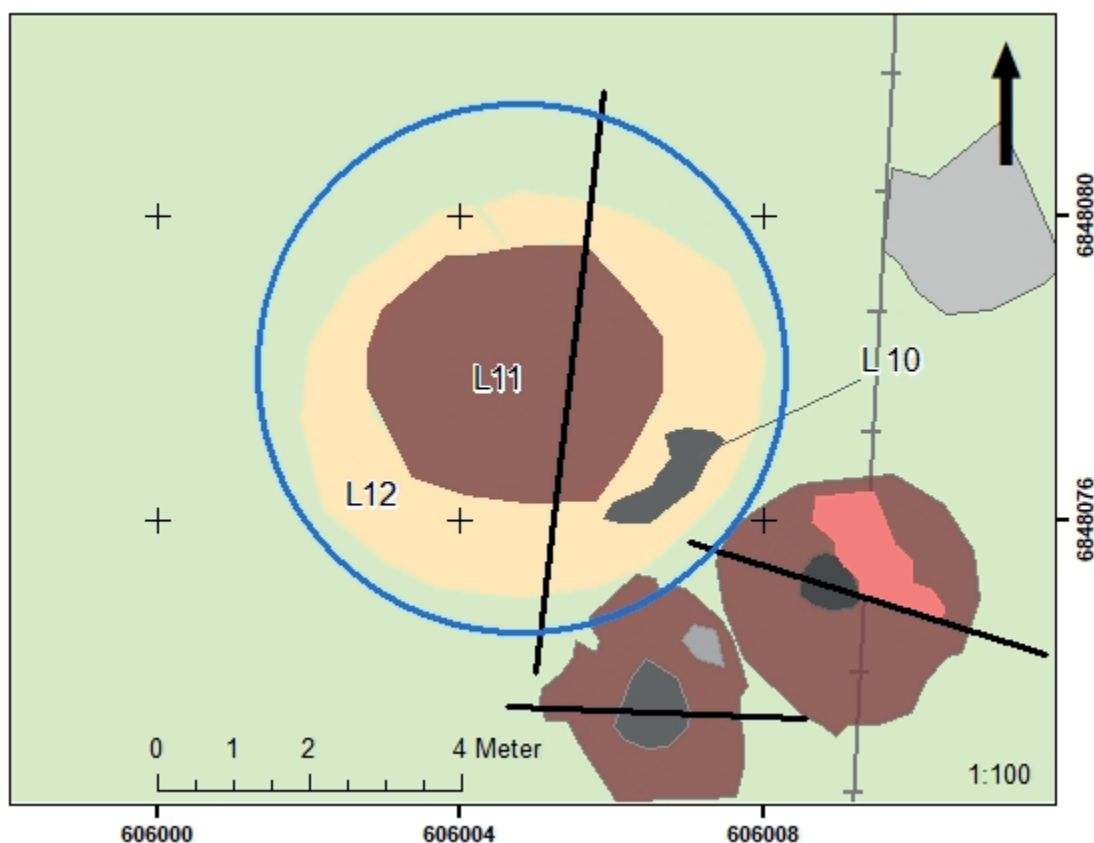
Grav 1, L1951:9446, hög, cirka 6 meter i diameter och 0,4–0,6 meter hög, synlig som en förhöjning före avbaning. I centrala delen ett kärnröse cirka 2,5×1,5 meter (Ö-V). Stenstorleken i kärnröset varierade mellan 0,1 och 0,45 meter. Röset omgavs av en sandig mantel, cirka 0,5–1,0 meter bred. I rösets nordöstra del stod en ledningsstolpe med tydlig stenskonning, som var cirka 0,3–0,4 meter bred. Ett stag fanns i den norra delen av graven.

Figur 12. Grav 1 efter framrensning. Foto: Kerstin Westrin, från söder.

Figur 13. Den framrensade och den på-började under-sökningen av den västra halvan av grav 1. Foto: Maria Björck.

Figur 14. Utsnitt ur fastighetskartan med grav 1 markerad med blå cirkel. Den svarta linjen visar var profilen lades.

Den nordvästra halvan undersöktes med skärlev. Fyllnadslagret, L11, bestod av sand med lite inblandning av silt. Cirka 0,1 meter ner blev lagret fläckvist färgat av kol och sot. Kärnröset saknade till stora delar fyllning. Gravens mantel, L12, bestod av finkornig sand och omgav hela graven. Ett litet avgränsat lager/lagerrest, L10, framkom i gravens sydöstra sida. L10 var delvis under lagret L12. Lagret L10 var gråsvart och 0,01–0,1 meter tjockt. Lagret innehöll brända ben och något kol och sot. Ett kolprov samlades in från L10.

Ett mindre antal brända ben, ett fragment av ett bryne i sten och cirka 100 kvartsavslag framkom i L11. Kvartsen framkom i den norra delen av graven. Cirka 0,15–0,2 meter ned i lager L11 och under delar av kärnröset framkom två jordkablar av metall.

Omkring 90 % av graven var skadad, detta medförde att resterande del undersöktes dels med fyllhammare, dels med maskin.

Figur 15. De två jordkablarna som framkom i grav 1.
Foto: Kerstin Westrin, från sydväst.

Kontext	Id	Typ
L11	F101	Brända ben
L11	F102	Slipstensfragment
L11	F103	Kvarts
L10	F100	Brända ben
L10	PK1000	Kolprov

Figur 16. Tabell med inmätningar för grav 1.

För utförliga analyser se kapitel Analyser samt bilaga 5 och 6.

Kol från lager	Prov	Datering okalb	Datering kalib	Daterat på kol från
L10	Ua-67674	1 534±28BP	435-600 AD	AI

Figur 17. Tabell med datering för grav 1.

Ben från lager	Typ	Ålder
L10	Människa	Yngre vuxen, ev ungdom

Figur 18. Tabell med osteologisk analys för grav 1.

Tolkning

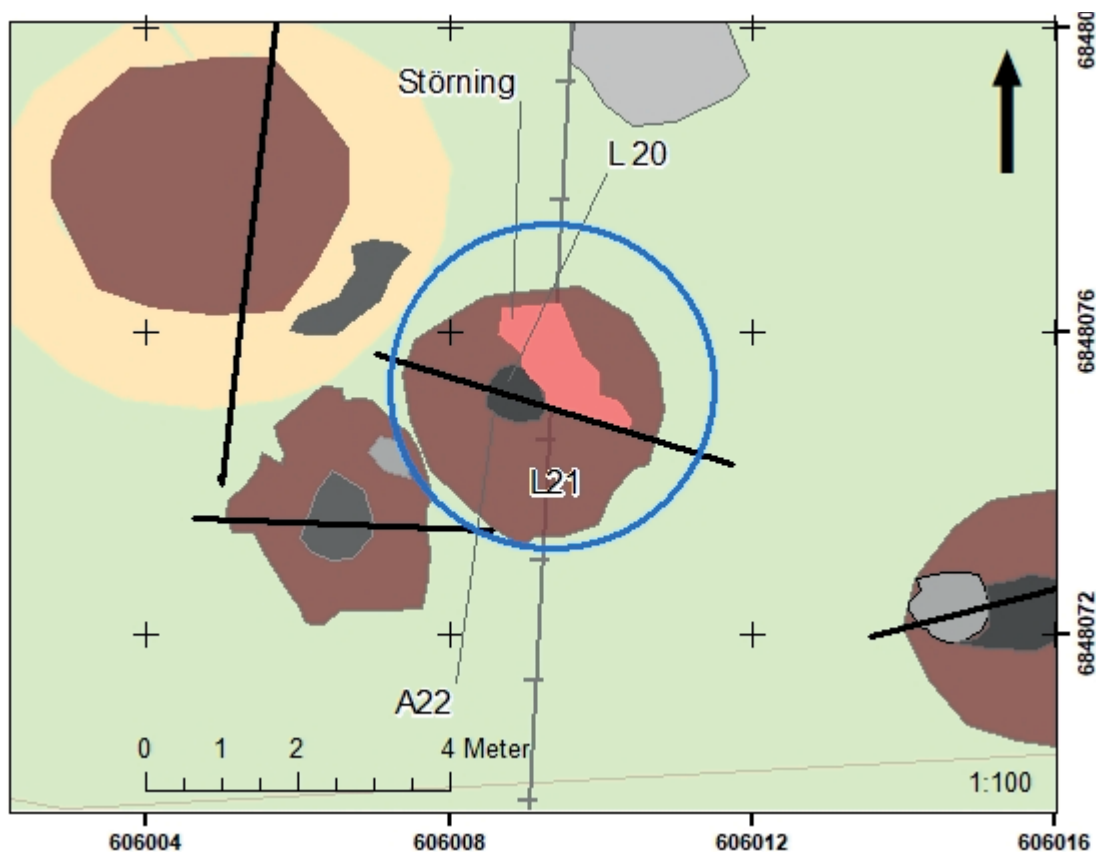
Efter att jordkablarna grävts ned har stenar lagts tillbaka i kärnröset. Eventuella fynd och ben har försvunnit i samband med ingreppet i graven när ledningsstolpen, stag och jordkablar installerades. De ben som framkom var brända och visar att grav 1 haft kremerad gravlagd/gravlagda. Då gravens centrala del var störd går det inte att helt utesluta att det även kan ha funnits en skelettbegravning. Om de ben som framkom är från primärbegravningen eller en sekundärbegravning går inte heller att svara på. Dateringen hamnar i folkvandringstid, 400–550 e. Kr, till tidig vendeltid, 550–800 e. Kr. Ingen ritning av profilen gjordes då störningen i stort sett täckte hela profilen.

Grav 2

Grav 2, påträffades vid undersökningen stensättning, cirka 3,0 meter i diameter och 0,2–0,3 meter hög, ej synlig före avbaning. Uppbyggd av 0,2 till 0,4 meters stora stenar. I anläggningens centrum och norra del saknades stenar inom ett 1,5×0,5 (N-S) meter stort område.

Figur 19. Grav 2 efter framrensning. Foto: Kerstin Westrin, från sydsydväst.

Figur 20. Utsnitt ur fastighetskartan med grav 2 markerad med blå cirkel. Den svarta linjen visar var profilen lades.

Inledningsvis undersöktes den södra halvan av graven. Fyllnadslagret, L21, bestod av sand med något inslag av silt. Lagret blev grovkornigare utåt sidorna. Centralt i graven och i profilväggen framkom recenta sopor i en mindre grop och direkt väster om sopgropen fanns en brandgrop, A22. Fyllningen i brandgropen, L20, bestod av svart sand. I denna fyllning fanns brända ben, kolbitar och sot. I samband med den osteologiska analysen påträffades kam- och hornfragment, F201, F202, bland de brända benen. Ett kolprov samlades in från L20.

Brandgropen, A22, var 0,80 meter i diameter och 0,1–0,15 meter djup och låg något asymmetriskt mot väster.

Figur 21. Den södra delen av grav 2, rödmarkerad. Foto: Maria Björck.

Figur 22. Under tillbakalagda stenar centralt i grav 2 framkom recenta sopor. Sogropen var cirka 0,3 meter djup. Foto: Kerstin Westrin, från söder.

Kontext	Id	Typ
L20	F200	Brända ben
L20	F201	Kamfragment
L20	F202	Hornföremål
L20	PK2000	Kolprov

Figur 23. Tabell med inmätningar för grav 2.

För utförliga analyser se kapitel Analyser samt bilaga 5 och 6.

Kol från lager	Prov	Datering okalb	Datering kalib	Daterat med kol från
L20	Ua-67675	1 586±29 BP	420-548 AD	Björk.

Figur 24. Tabell med datering för grav 2.

Ben från lager	Typ	Ålder	Kön
L20	Människa	Yngre vuxen	Möjlig kvinna

Figur 25. Tabell med osteologisk analys för grav 2.

Figur 26. Kamfragment som framkom i grav 2. Foto: Emma Sjöling SAU.

Tolkning

I samband med att soporna grävts ned centralt i graven kan en del av bengropen ha tagits bort. Efter att soporna deponerats i gropan har stenar lagts tillbaka ovanpå. Det saknades också stenar i gravens överbyggnad i den norra delen. Om kremeringsbålet är fysiskt samma plats som graven går inte att avgöra (se slutdiskussion). Vid den osteologiska analysen påträffades kamfragment och fragment från ett hornföremål, tolkat som del av ett kamfodral. Dateringen hamnar i folkvandringstid.

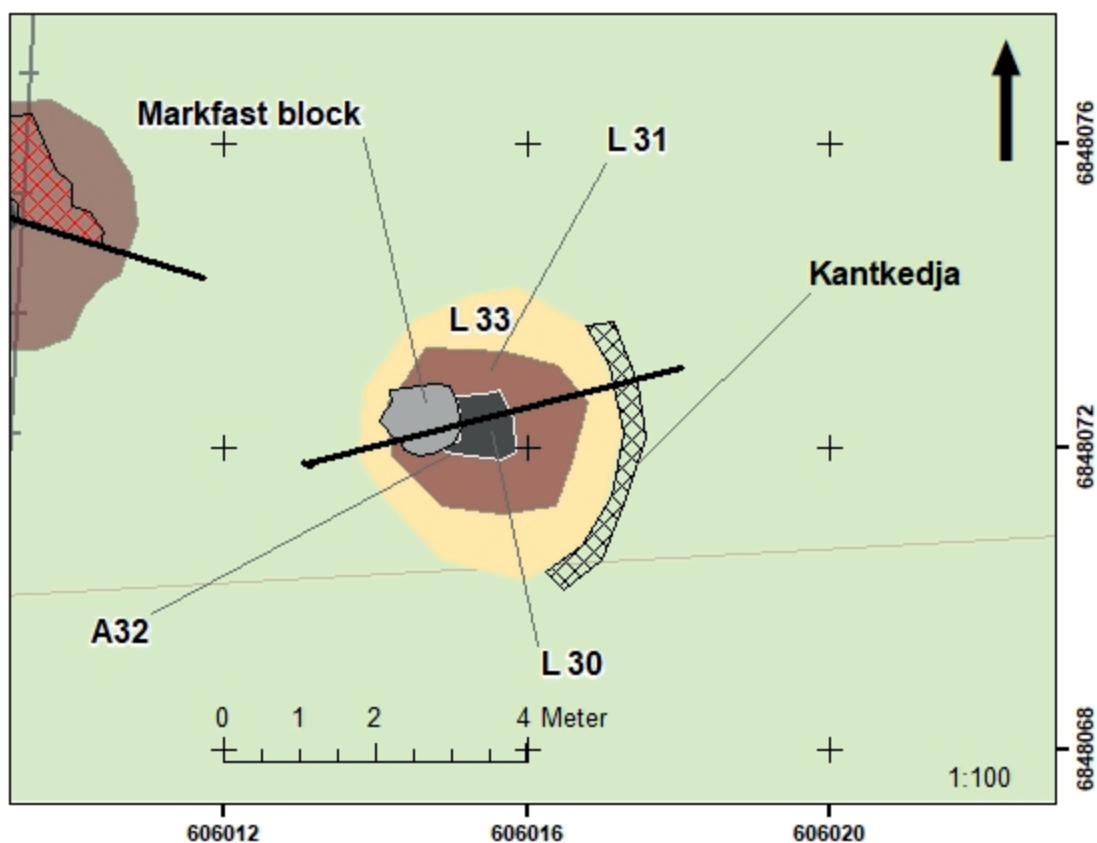
Grav 3

Grav 3, L1951:8907. Stensättning cirka 4,0 meter i diameter och 0,4 meter hög, synlig som en svag förhöjning före avbaning. I den centrala delen en stenpackning uppbyggd av 0,1 till 0,4 meter stora stenar. Centralt i stenpackningen fanns en grop, cirka 0,4 meter i diameter och 0,1 meter djup. Stenpackningen omgavs av en sandig mantel som var cirka 0,5 meter bred. Mot öster en kantkedja av 0,3–0,4 meter stora stenar.

Den södra halvan undersöktes först. Manteln, lager L33, bestod av finkornig sand. Fyllnadslagret, L31, bestod av sand och också i denna grav blev lagret mer grovkornigt mot ytterkanterna. Något asymmetriskt mot väster. 0,1 meter före den uppmätta profilväggen, framkom sotblandad sand inom ett begränsat område. I denna fyllning fanns också ett mindre antal brända ben. Lagret mättes in som L30.

Figur 27. Grav 3 efter framrensning. Foto: Kerstin Westrin, från sydväst.

Figur 28. Utdrag ur fastighetskartan med grav 3. Den svarta linjen visar var profilen lades.

Vid undersökningen av gravens norra halva framkom en brandgrop intill ett markfast block. Brandgropen låg under lager L31. Fyllningen i brandgropen var svart sand med kol och sot. Fyllningen innehöll brända ben. Denna fyllning och brandgropen hängde samman med det svarta lagret som framkom vid undersökningen av den södra halvan av graven. Brandgropen var cirka 0,5×0,4 meter (N-S) och hade formen som en halvmåne och smalnade av något mot botten. Gropen var 0,25 meter djup. I gropens norra sida påträffades en järnkniv, F302, placerad vertikalt med bladet nedåt i fyllningen. Även två ytterligare järnfynd framkom, F300, F301, dock oidentifierbara. Brandgropen mättes in som A32. Vid den osteologiska analysen framkom kamfragment, F303. I fyllnadslagret L31 framkom tre kvartsavslag, F305.

Figur. 29. Undersökning av brandgropen i grav 3. Foto: Frida Löjdström, från norr.

Figur 30. Inmätning av lager i grav 3. Foto: Frida Löjdström, från sydsydväst.

Kontext	Id	Typ
L30	F303	Brända ben
L30	F304	Kamfragment
L30	F300-302	Järnföremål
L31	F305	Kvartsavslag
L30	PK3000	Kolprov

Figur 31. Tabell med inmätningar för grav 3.

För utförliga analyser se kapitel Analyser samt bilaga 5 och 6.

Kol från lager	Prov	Okalib	Kalib	Daterat på kol från
L30	Ua-67676	1 539±28 BP	434-598 AD	Grankvist

Figur 32. Tabell med datering för grav 3. Tabell med inmätningar för grav 3.

Ben från lager	Typ	Ålder	Kön
L30	Människa	Yngre barn	-
L30	Människa	Vuxen	-

Figur 33. Tabell med osteologisk analys för grav 3.

Figur 34. Den järnkniv som påträffades i grav 3 före konservering. Foto: Bengt Grundvig.

Tolkning

Inget tydde på att den grop som påträffades i den centra delen i överbyggnaden av graven hade påverkat någon gravdeponering.

I graven har ben identifierats från två människor, ett barn i 1–7 års ålder och en vuxen person. Två ben från den vuxna personen i grav 3 har passning med ett ben från grav 2. Majoriteten av de gravlagda benen i grav 3 kommer från barnet.

Grav 2 har en störning i form av nedgrävning som kan ha inneburit att delar av brandgropen kan ha skadats. Att material från den störningen hamnat i det fyndförande lagret L30 i grav 3 är högst osannolikt. Inget tydde på att L30 var stort.

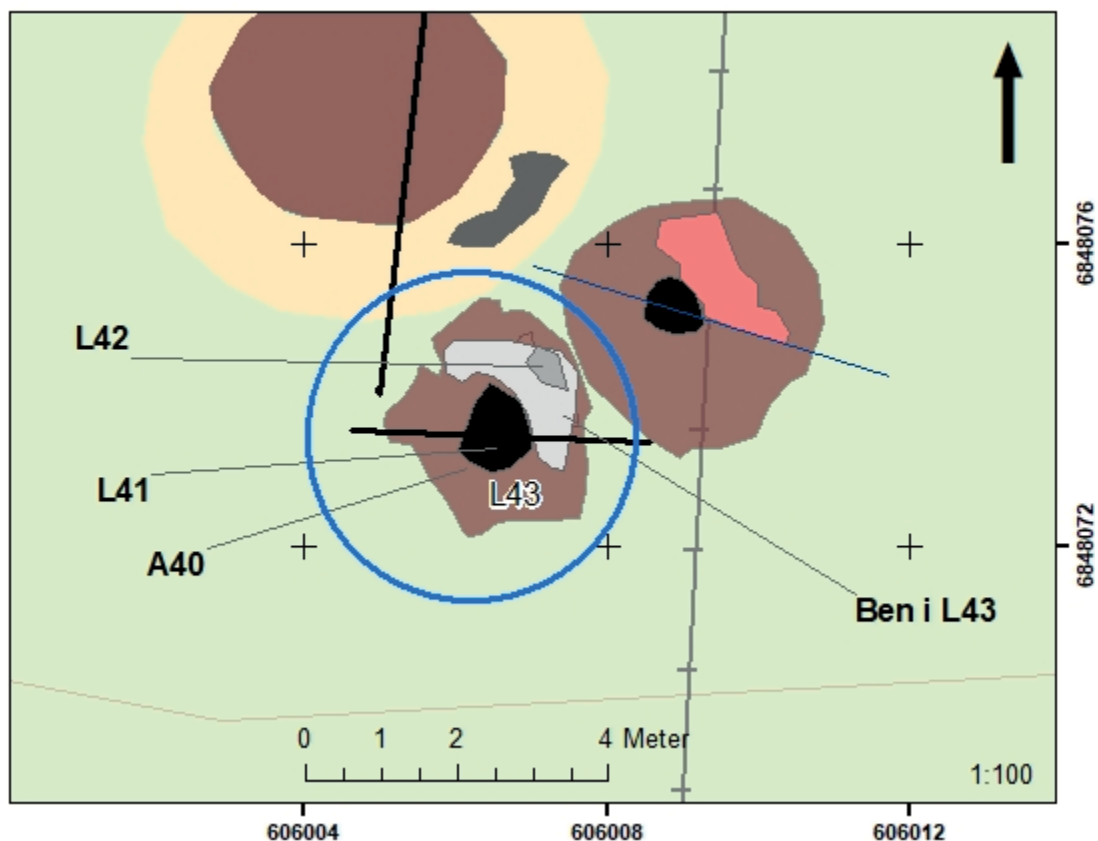
Primärgraven bör vara barnet. Utifrån tolkningen att brandgropen var orörd måste benen från den vuxna individen hamnat här i samband med gravdeponeringen av barnet. Om detta är en medveten handling eller inte går inte att svara på. När resterna efter barnets bål samlades ihop kan en mindre mängd av kvinnans ben lagts samman med resterna från barnet. Uteslutas kan att barnet och kvinnan i grav 2 kremerats på samma bål. Det skulle krävas mycket goda anatomiska kunskaper att efter kremeringen skilja de två individernas ben från varandra. Däremot bör de två kremeringarna skett nära varandra i tid, då gravarnas överbyggnader fortfarande inte var lagda. Dateringen av graven hamnar i folkvandringstid – tidig vendeltid.

Grav 4

Grav 4, påträffades vid undersökningen stensättning, cirka 3,0 meter i diameter och 0,1–0,2 meter hög, ej synlig före avbaning. Uppbyggd av 0,1 till 0,4 meters stora stenar. Gravens östra sida överlappade med grav 2:s västra sida.

Figur 35. Grav 4 markerad med röd cirkel. Foto: Maria Björck.

Figur 36. Utdrag ur fastighetskartan med grav 4 markerad med blå cirkel. Den svarta linjen visar var profilen lades.

Redan vid framrensningen av grav 4 framkom rikligt med brända ben högt upp i anläggningens centrala del. Den södra halvan undersöktes inledningsvis. Fyllnadslagret, L43, bestod av sand. När övre lagret av gravkonstruktionens stenar tagits bort framträdde en tydlig och begränsad brandgrop, A40. Brandgropen framträdde under samma ställe där ben påträffats vid rensningen.

Brandgropen, A40, var cirka 1,0×0,8 meter i diameter (N-S). Brandgropens fyllning, L41, var svart sand med kol och sot. Rikligt med ben var synligt i fyllningen.

I brandgropen framkom 58 metallfynd, F400-F457. Fynd som redan vid undersökningen identifierades var ett reliefspänne i brons, ett redskapsspänne i brons, flera agraftknappar i brons, två knivar i järn, en sländtrissa i ben, en liten snurrad ten av silver och kamfragment i ben. Redskapsspännet har varit förgyllt (muntlig uppgift konservator Camilla Hällbrink). Flertalet av fynden föreföll vara i dåligt skick och även fragmentariska. Vid den osteologiska analysen framkom fler kamfragment, F465, hornartefakter F464, F466 och tre mindre metallföremål F461-463 där F462 är överdelen till en dräknål.

Figur 37. Redskapsspännet, F414, före konservering. Foto: Bengt Grundvik.

Vid undersökningen av norra halvan av graven påträffades ett mindre, sotigt lager, cirka 0,7×0,4 meter och 0,02–0,05 meter tjockt. Lagret innehöll en mindre mängd brända ben. Lagret mättes in som L42. I ett område mellan brandgropen A40 och lagret L42 påträffades brända ben. Både dessa ben och området de låg i var sotfria, varför de tolkades vara utströdda direkt i fyllningen L43.

Kontext	Id	Typ
L41	F458	Brända ben
L41	F400-457,461-466	Föremål
L42	F459	Brända ben
L43	F460	Brända ben
L41	PK4000	Kolprov
L42	PK4002	Kolprov

Figur 38. Tabell med inmätningar för grav 4.

För utförliga analyser se kapitel Analyser samt bilaga 5 och 6.

Kol från lager	Prov	Okalib	Kalib	Daterat på kol från
L41	Ua-67677	1 633±28 BP	382-539 AD	Gran
L42	Ua-67678	1524±28 BP	436-633 AD	Tall

Figur 39. Tabell med inmätningar för grav 4.

Ben från lager	Typ	Ålder	Kön
L41	Människa	Yngre barn	-
L41	Människa	Vuxen	Möjlig kvinna
L41	Människa	Vuxen	Möjlig man
L42	Människa	Yngre barn	-
L42	Människa	Vuxen	-
L42	Människa	Vuxen	-
L43	Människa	Yngre barn	-

Figur 40. Tabell med osteologisk analys för grav 4.

Tolkning

Graven tolkades vara orörd i sin inre konstruktion. Överbyggnaden kan vara skadad då graven var mycket flack.

I grav 4 påträffades brända ben i tre olika kontexter, fyllningen L41 i brandgropen A40, ett litet sotigt lager L42 och inom ett begränsat område i fyllnadslagret L43. Dateringen från L41 och L42 kan ses som att L41 är äldre än L42. Dateringen från lagren är gjord på kol från tall respektive gran. Båda träslagen har hög egenålder, vilket gör att felmarginalen i dateringen kan vara stor. I de båda daterade lagren fanns ben från två vuxna och ett mindre barn. Några fynd som påträffades i brandgropen har typologiskt kunnat dateras. Agraffknapparna och reliefspännet är från folkvandringstid och redskapsspännet är vendeltid (muntlig uppgift Tomas Eriksson, Historiska museet).

Inga stratigrafiska skillnader kunde ses vid undersökningen av brandgropen. Fyllningen var homogen från toppen till botten. Redskapsspännet påträffades högt upp i fyllningen och reliefspännet mot botten. Båda dessa fynd hör sannolikt samman med den gravlagda kvinnan. Detta talar för att det *inte* skett en begravning under folkvandringstid och en sekundärbegravning under vendeltid.

I brandgropens fyllning L41 och i det lilla sotiga lagret L42 finns samma uppsättning av individer, en man, en kvinna och ett litet barn. Även om det inte finns passning av ben från L41 med ben från L42 är det mest troliga att det är samma tre individer i båda kontexterna. Det mindre antalet ben som påträffades inom ett begränsat område i fyllnadslager L43 är efter ett barn med samma åldersspann som i de båda andra kontexternas ben från ett barn. I L43 är benen inte sotiga. Det finns två möjliga tolkningar kring detta. Det första är att efter kremeringen av barnet från L41 och L42 har ett antal ben tillvaratagits, tvättats för att sedan strös ut i fyllningen. Den andra tolkningen är att det rör sig om ännu ett barn (barn 2).

Dateringen från kol i L41 stämmer inte med den typologiska dateringen av redskapsspännet. L42 har däremot en datering in i vendeltid. Datering av kol har sina brister då ved från olika träslag har olika egenålder. Den äldre dateringen skulle, rent teoretiskt, kunna vara från ett träföremål som funnits med på bålet. Graven får utifrån redskapsspännets typologi dateras till vendeltid.

Stensamling 5

Stensamling, cirka 3×2 meter (N-S) och 0,3 till 0,8 meter högt, synligt före avbaning. Uppbyggt av 0,1–0,5 meter stora stenar. I sydsydöst ett markfast block cirka 0,5×0,7 meter och 0,3 meter högt. Stensamlingen var inte täckt med någon växlighet.

Den södra delen undersöktes. Stensamlingen saknade fyllning och låg direkt på en markyta med torv. Inget sot eller nedgrävningar kunde iakttas. Resterande halva togs därför bort med maskin. Då ett mindre bränt ben påträffades under stenarna i den norra delen sållades större delen av materialet under röset. Inga fler fynd påträffades.

*Figur 41. Stensamling 5.
Foto: Bo Ulfhielm, från
söder.*

Tolkning

Sentida anläggning. Stenarna kan komma från någon av gravarna i samband med ledningsarbetet och benet har följt med i detta sammanhang. Benet har inte ingått i den osteologiska analysen då det saknar kontext.

Terrassen

På terrassen som ingick i undersökningsområdet togs torven bort med maskin. Därefter handrensades hela ytan. Inga anläggningar framkom. Fyra provrutor grävdes och materialet sållades. Inga fynd framkom.

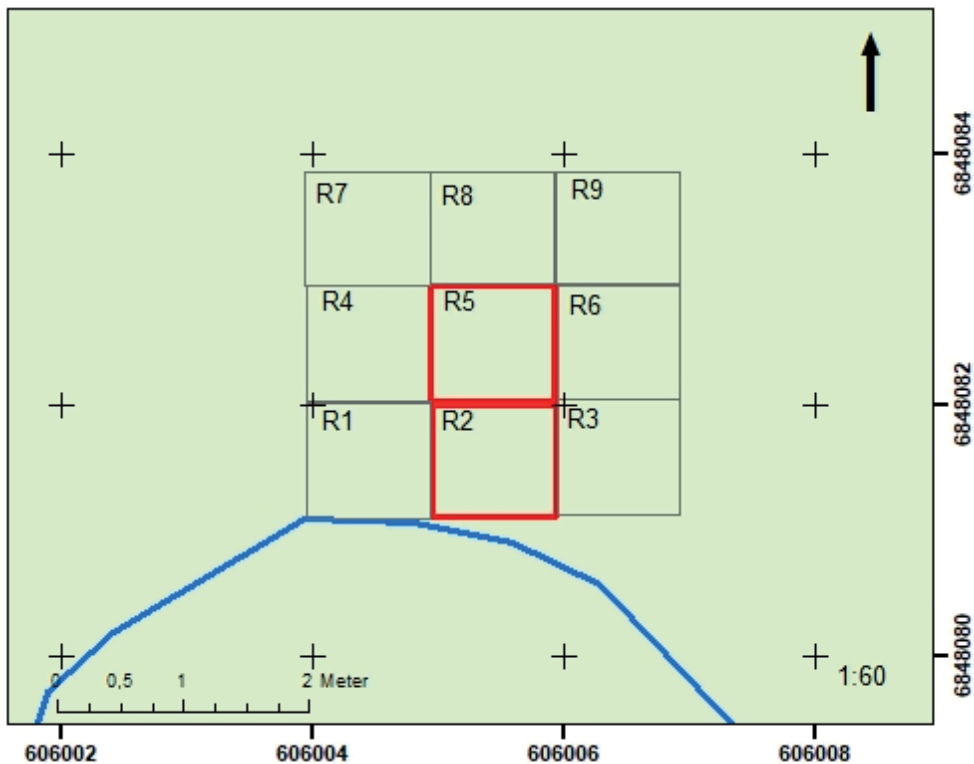
Figur 42. Den del av terrassen som ingick i undersökningsområdet markerat med röd rektangel. Foto: Maria Björck, från norr. Spridningstillstånd LM2021/028211.

Stenålder

I grav 1:s fyllning påträffades ett hundratal fragment/avslag av kvarts framför allt i gravens norra ytterkant. I fyllningen i grav 3 påträffades tre avslag. Direkt norr om grav 1 på en yta om cirka 5×5 meter framkom cirka 300 avslag/fragment av kvarts (F600). Kvartsen är av hög kvalitet och den slagteknik som identifierats är bipolär.

Figur 43. Den slagna kvartsen som påträffades vid rutgrävningen. Foto: Kerstin Westrin.

Figur 44. Utsnitt ur fastighetskartan med grävd rutorna. I de rödmarkerade rutorna påträffades den slagna kvartsen. Den blå halvcirkeln visar den norra utbredningen av grav 1.

I det insamlade kvartsmaterialet finns ett fåtal med yttersidor, krusta. I materialet finns kärnor, avslag och rikligt med splitter. Inom undersökningsytan framkom obearbetad moränkvarts av god kvalitet. Den kvarts som bearbetats kan därför vara lokal. Vid framställning av verktyg i kvarts blir ofta det kasserade materialet stort. Trots den ansevärd mängden kvarts som påträffades är det sannolikt från en händelse. Kvartsen är kvalitetsmässigt homogen. Om råvarukällan dessutom finns runt knuten är möjligheten att kvalitetskraven höjs på det som behövs. Inga andra bearbetade stensorter påträffades inom undersökningsytan. Platsen för kvartsfyndet är därför inte att betrakta som en boplats. Om det är den fysiska platsen för där stenen slagits eller där restmaterial dumpats från en närliggande boplats går inte att svara på. Fyndet av ett brynfragment, F102, som påträffades i grav 1 kan vara både från stenåldern och järnåldern. Tre kvartsavslag, F305, påträffades i fyllnadslagret i grav 3. Det är cirka 10 meter från kvartskoncentrationen. Dessa tre avslag har sannolikt kommit med när material hämtas till täckning av graven. Platsen för kvartskoncentrationen har i KMR registrerats som *Boplatslämning övrig L2021:467* med den antikvariska statusen *helt undersökt*.

GRAVSKICK OCH NÅGRA FYND

I Åsbo har samtliga undersökta gravar varit brandgravar. Det betyder att den avlidnes kropp kremerats före gravsättningen. Efter kremeringen av en vuxen person får ben en vikt av cirka 2–4 kilo (Flood 2019). Den fysiska platsen där själva kremeringsbålet skett har sällan påträffats arkeologiskt. Detta faktum bygger på föreställningen att rester och/eller eldpåverkad mark finns på dessa platser. Experiment med bål har visat att bålet inte nödvändigtvis lämnar tydliga fysiska spår. En annan väg att utvärdera om bålplatsen är samma plats som sedan graven anlagts på är att titta på den anatomiska representationen av benen i graven. Finns större delen av kroppens ben representerad ökar möjligheten för att kremeringsbålet och graven ligger på samma plats (Prata & Sjöling 2017).

Tre föremålstyper, redskapsspänne, agraffer och reliefspänne, har valts ut för en mer generell beskrivning. Valet av just dessa föremål beror på att de indikerar att bäraren/bärarna i sin levnad haft en hög status.

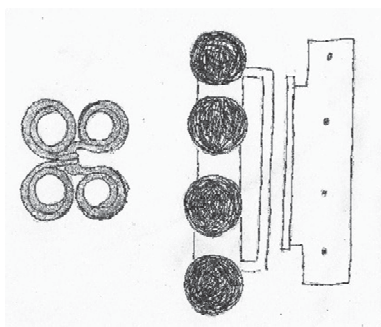
Redskapsspänne

I ett redskapsspänne finns en uppsättning mindre föremål fastsatta i spännet med kedjor eller snodd. Vanliga föremål är till exempel pincett, örslev och nyckel. Beskrivningen ovan baseras utifrån foton och tecknade illustrationer på redskapsspännet. Vid sökningen i Historiska museets samlingar (*föremål/klädedräkt och personlig utrustning/spänne/redskapsspänne/Hälsingland*) blir det ingen träff. Utökas sökningen till hela landet blir det 72 fyndposter, där 70 av dessa kommer från Gotland. Hur rättvis denna bild är av den geografiska spridningen är inte möjligt att avgöra inom ramen för denna rapport.

Några exempel på redskapsspännen som påträffats utanför Gotland är tre redskapsspännen som påträffades vid undersökningarna i Gamla Uppsala inför utbyggnaden av ostkustbanan. Två är gravfynd (grav 6010 och 6016) och ett är ett matjordsfynd (Lucas 2017). Grav 6010 dateras till 900–1050 (vikingatiden) och grav 6016 dateras till 710–750 (vendeltiden). Vid undersökning av ett gravfält i östra utkanten av Uppsala påträffades ett redskapsspänne i en grav (680) som daterades till vendeltiden (Seiler & Appelgren 2012).

Agraffer

Agraffer (även kallat "häktespänne") är ett tvådelat spänne som delas in i tre klasser: A, B och C. A-klassen är ett "enkla" spänne bestående av två upprullade metalltrådar som kan häktas i varandra. B-klassen består av tre delar. En platta, knappar och en liten platt stång (*bar* på engelska). Dessa tre delar förekommer ihop eller enskilt. Klass B indelas sedan i flera undergrupper, 20 stycken, beroende på vilka av de tre delarna som förekommer, samt olika funktionella och dekorativa element. Klass C är agraffer som inte kan klassas in i A eller B (Hines 1993).

Figur 45. Exempel på agraff, klass A, till vänster och agraff, klass B, till höger. Illustration: Kerstin Westrin.

Sökningen i Historiska museets samlingar (*föremål/klädedräkt och personlig utrustning/spänne/agraff/Hälsingland*) ger tio fyndposter. Tre av dessa fyndposter kommer från kammargraven L1950:283. Där i graven låg den så kallade "Norralamannen" med fyra agraffer med vardera åtta förgyllda och ornerade bronsknappar. En agraff med tio knappar ornerade av brons, samt nio knappar av brons, också de förgyllda. Graven undersöktes åren 1960–61. Graven har relativ datering till folkvandringstiden. Fyra fyndposter hamnar i Forsa socken, där undersöktes en grav år 1970, L1951:4545. Graven har en relativ datering till folkvandringstid. Dessa agraffknappar är av samma typ som de från Åsbo.

Figur 46. Del av ett agraffspänne med knappar från graven i Forsa, L1951:4545.

Foto: SHM: Invent.nr: 29500.

Reliefspänne

Ett reliefspänne består normalt av en huvudplatta, en bågformad mellandel samt en fotdel. Huvudplattan kan vara rektangulär, kvadratisk eller halvcirkelformad. Fotdelen är oftast spadformad, men kan undantagsvis vara jämbred. Spännet har ett gjutet reliefmönster och är i brons eller silver. Spännet är oftast förgyllt och bars vanligast inte som par (Røstad 2015: 166).

År 2015 fanns det 74 kända reliefspännen i Sverige, varvid åtta av dessa har påträffats i Hälsingland. Det är bara Gotland, med 18, och Södermanland, med 10 som har fler spännen (Røstad 2015. s 46).

Figur 47. Ett reliefspänne som påträffades under 1800-talets senare del i byn Lia cirka 1 kilometer norr om Åsbo. Fyndet förvaras på Hälsinglands museum. fnr:021027752126.

ANALYSER

Vedartsanalys

Vedartsanalysen har utförts av vedanatomilabbet Vedlab (bilaga 4). Analysen omfattar fem kolprover där två prover kommer från två olika kontexter i grav 4.

Anl.	ID	Anläggningstyp	Prov-mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
G1	Pk1000	Grav	3,5g	1,7g 5 bitar	Al 5 bitar	Al 209mg	
G2	Pk2000	Grav	5,6g	5,6g 5 bitar	Björk 5 bitar	Björk 388mg	Brända ben
G3	Pk3000	Grav	34,2g	26,0g 19 bitar	Björk 18 bitar Gran 1 bit (kvist)	Grankvist 64mg	
G4	Pk4000	Grav	0,6g	0,5g 13 bitar	Tall 13 bitar	Tall 73mg	
G4	Pk4002	Grav	0,9g	0,8g 14 bitar	Gran 3 bitar Tall 11 bitar	Gran 107mg	

Figur 48. Tabell över de analyserade kolproverna.

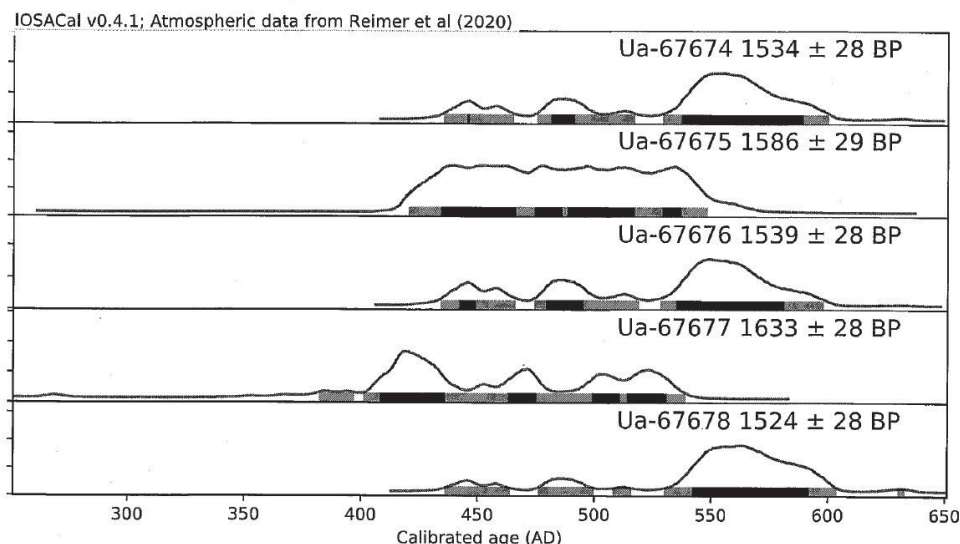
Datering

¹⁴C-datering av träkol har utförts av Uppsala universitets Tandemlaboratoriet (bilaga 5). Samtliga gravar har dateringar som hamnar i folkvandringstid – tidig vendeltid. Grav 1, grav 3 och ett av de två daterade lagren från grav 4 har utifrån sannolikheten beräknat i procent sin datering i vendeltid.

Labnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\text{‰ V-PDB}$	¹⁴ C ålder BP
Ua-67674	Grav 1/Lager 10/PK 1000	-24,9	1 534 ± 28
Ua-67675	Grav 2/Lager 20/PK 2000	-25,0	1 586 ± 29
Ua-67676	Grav 3/Lager 30/PK 3000	-26,4	1 539 ± 28
Ua-67677	Grav 4/Lager 40/PK 4000	-24,5	1 633 ± 28
Ua-67678	Grav 4/Lager 41/PK 4002	-24,5	1 524 ± 28

Figur 49. Tabell över dateringarna.

Kalibreringskurvor

Figur 50. Kalibreringskurvor över daterade prov.

Osteologisk analys

Den osteologiska analysen har utförts av Emma Sjöling, SAU;s osteologiska enhet (bilaga 6). Sammanlagt analyserades cirka 1706 gram brända ben från de fyra gravarna. Samtliga identifierade ben är människa. Inga djurben har identifierats i någon av de fyra gravarna förutom en sländtrissa av nöt samt hornföremål. Hög var fragmenteringsgraden och förbränningsgraden av benen från samtliga gravar.

Anläggning	Antal fragment.	Vikt g
Grav 1	80	11,2
Grav 2	1066	190,8
Grav 3	817	72,2
Grav 4	9570	1432

Figur 51. Tabell över benvikten och antal fragment per undersökt grav.

Konservering

Konserveringen har utförts av Konservatorkonsult (bilaga 8). 28 metallföremål har konserverats. Av dessa är 15 föremål av järn, 12 av kopparlegering och 2 av silver. Dessa föremål är markerade i fyndlistan (bilaga 2). Fynden är generellt i dålig kondition.

SLUTDISKUSSION

Att det framkommer fler gravar vid arkeologiska undersökningar än det antal som finns registrerade är tämligen vanligt förekommande. Så också i Åsbo.

I Åsbo undersöktes fyra gravar. Högen i krönlägret var så skadad av kraftledningsstolpen, stag och jordkabel att det inte går att säga något mer än att det finns en yngre kremerad gravlagd i denna grav. Grav 2 och grav 4 var båda i sin överbyggnad flacka stenpackningar utan kantkedja. Mycket kan ha hänt mellan folkvandringstid och nutid, som kan ha påverkat gravarnas överbyggnad. Vi vet att i samband med att kraftledningen byggdes på 1940-talet användes sten som skoning till stolparna. Det är inte en orimlig tanke att sten då togs från gravöverbyggnaderna.

Samtliga gravar har utgjorts av kremeringar. Var bålplatsen legat kunde inte denna undersökning klargöra. Den ringa vikt som de brända benen hade i förhållande till den vikt som en kremerad individ får, skulle kunna antyda att kremeringen i Åsbo skett på annan plats.

Inte i någon av gravarna fanns det ben från djur. Detta faktum skulle kunna indikera en ”gravtradition” som är kopplad till en viss tidsperiod. Vid undersökningen av Björkaboplatsen undersöktes åtta gravar som daterats till folkvandringstid – vendeltid. I fyra av dessa gravar fanns det även ben från djur (Ekman 1996:19). Att studera fler undersökta gravars analyserade ben skulle kunna kasta ljus över om avsaknaden av djurben i gravar i Åsbo är en lokal företeelse för tidsperioden.

Ett tidskrävande arbete har varit att hitta referenser till de föremål som framkom vid undersökningen. De flesta tryckta dokument som berör föremål har Mälardalen som utgångspunkt. Det förhållandevis stora antalet reliefsspännen funna i Hälsingland kanske ger en fingervisning om att referenserna till Hälsingland inte ska sökas i Mälardalen?

I grav 4 påträffades ett fyndmaterial som representerar hög status. Graven var efter framrensning mycket flack och brända ben framkom högt upp i stenpackningen. Detta kan indikera att graven haft en större överbyggnad. Personen/personerna som kremerats med dessa praktföremål har haft en hög status i det vendeltida samhället.

En genomgång av fyndmaterialet från undersökta gravar i Hälsingland med dagens kunskap skulle kanske kasta nytt ljus över kontaktnäten under folkvandringstid och vendeltid.

Gården där människor bodde under folkvandringstid – vendeltid finns i gravarnas närhet. Reliefspännet som hittades i byn Lia indikerar att också där har det funnits en bosättning från folkvandringstid – vendeltid. Det väcker frågor om den forntida bebyggelsens utveckling. På slätten i dalgången vid Högs kyrka finns dateringar från romersk järnålder och sedan lite spridda dateringar fram till historisk tid. Åsbo ligger betydligt högre över havet och långt från Hornån som kan ses som en farled om en något uppgrundad på folkvandringstid. Gravarna ligger med bra sikt mot norr (mot Högs kyrka). Läget är också omgivet av höjder. Representerar läget för Åsbos bosättning en orolig tid? Var behovet av ett skyddat läge större än att bo i det öppna landskapet i farledens närhet?

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens diarienummer: 4923–2020

Länsstyrelsens beslutdatum: 2020-06-24

Länsmuseet Gävleborgs diarienummer: 1171/320

Undersökningstid: 2020.08.10-2020.08.30

Projektledare: Kerstin Westrin

Personal: Maria Björck, Inga Blennå, Frida Löjdsröm, Bo Ulfhielm (SWEKO)

Fastigheter: Gåcksäter 1:13

Socken: Hög

Kommun: Hudiksvall

Koordinatsystem: Sweref 99 TM

Höjdsystem: RH 2000

Undersökt area: ca 1200 km²

Arkeologitimmar i fält: 280

Dokumentationshandlingar: Förvaras i Länsmuseet Gävleborgs lokaler

Fynd: Förvaras i Länsmuseet Gävleborgs lokaler i väntan på fyndfördelningsbeslut

REFERENSER

Beronius Jörpels, L. red. 2017. *Föremålskatalog*. Utbyggnad av Ostkustbanan genom Gamla Uppsala. Rapport 2017:1_10. Arkeologisk undersökning. Uppsala län, Uppland, Uppsala kommun, Uppsala socken. Gamla Uppsala 20:1, 21:13, 21:27 m.fl. Uppsala 134:4, 240:1 284:2,586:1, 603:1, 604:1, 605:1 och 6060:1

Beronius Jörpels, m. fl.L. red.2017. Prata S, Sjöling E. *Bränt var det här* - en osteologisk studie av begravningar med bålplatser. at Upsalum-människor och landskapandet. Utbyggnad av ostkustbanan genom Gamla Uppsala. Rapport 2017:1_1.

Blennå, I. 2017. *Stenåldersboplats vid Medskog*. Arkeologisk förundersökning. Mo 3:28, RAÄ 575, Hälsingtuna socken, Hudiksvalls kommun, Hälsingland, 2017. Länsmuseet Gävleborg. Rapport 2017:17.

Blennå I & Eriksson K.2016. *Makt och kultur i Hög*. Arkeologisk undersökning. Hög S, S:14, 1:14 och 2:1, Högs Annexhemman 1:1, Hällsätter 1:13, Kungsgården 1:3 och 2:3. RAÄ 47, 48, 49, 52, 57, 116, 117, 315, 316, 317 och 318. Högs socken. Hudiksvalls kommun. Hälsingland. 2011–2012. Länsmuseet Gävleborg. Rapport 2016:17.

Björck, M. 2004. Rapport. *Vässingmyran*. Två neolitiska kustboplatser. Arkeologisk förundersökning inför nya E4:an. Hälsingtuna socken, Hälsingland. Länsmuseet Gävleborg 2005:04.

Björck, M, 2005, *Måsta, Rislycke och Vithällan*, tre neolitiska boplatser. Arkeologisk förundersökning inför nya E4:an sträckan Enånger-Hudiksvall, Finnflo 1:3, 11:1, Håsta 4:12 och Måsta 6:1, Hälsingtuna socken, Hälsingland, 2004. Länsmuseet Gävleborg 2005:3

Ekman, T. 2006. *Björka-* en gårdsmiljö under 1000 år. Del 1 och 2.

Hallgen A-L med bidrag av Flood A. 2016. *Gårdens gravar*. Vendel-och vikingatida gravar i Råmarbo. Särskild arkeologisk undersökning. Fornlämning Irsta 508, Gräddholm 2:1, Irsta socken. Västerås kommun. Västmanlands län. Västmanland. Stiftelsen Kulturmiljövård. Rapport 2016:40.

Hines, J.1993. *Clasps, Hektespenner, Agraffen*. Anglo- Scandinavian Clasps of Classes A-C of the 3rd to 6th centuries A:D. Typology, Diffusion and Function.

Lundqvist G. *Beskrivning till kordartskartan över Gävleborgs län*. 1963

Røstad I M. 2015. *Smykkes språk*. Smykker og identitetsforhandlingar i Skandinavia ca 400–650/700 e.Kr. Bind 1 och 2. Avhandling for graden ph.d. Institutt for arkeologi, konservering og historie. Det humanistiske fakultet Universitetet Oslo.

Seiler, A& Appelgren, K. 2015. *Inhåleskullen*- ett mångtydigt gravfält från yngre bronsålder-äldre vikingatid. Uppland, Vaksala socken, Fyrislund 6;1, Vaksala-Norrny 1:2 och 1:3, Vaksala 155:1. Dnr 423-348-2010. UV rapport 2015:158

Arkiv och digitala söktjänster

Historiska museets samlingar: <http://mis.historiska.se/mis/sok/sok.asp>

KMR: <https://app.raa.se/open/fornsok/>

Hälsinglands Museum: <http://halsinglandsmuseum.se>

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, SÖDRA STRANDGATAN 20, 802 50 GÄVLE. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE